

Мітіна О. М.,

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов

Одеського державного університету в внутрішніх справах

СИНОНІМІЧНІ ВЗАЄМОВІДНОШЕННЯ В МЕЖАХ АНТРОПОМОРФІЧНОЇ СФЕРИ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Анотація. Стаття присвячена такому філологічному явищу, як синонімія в антропоморфічній сфері пенітенціарної лексичної підсистеми сучасної англійської мови. Автор досліджує етимологію обраних лексичних одиниць, аналізує середню кількість елементів так званого «синонімічного ланцюжка».

Ключові слова: синонім, пенітенціарний, синонімічний ряд, антропоморфічний.

Постановка проблеми. На сьогодні вдосконалюються наукові дослідження синонімії, виявляються диференційні ознаки слів, що входять у синонімічний ряд, але поряд із цим проблема синонімії поки що далека від вирішення. Існує велика кількість підходів до аналізу проблеми синонімії, класифікації синонімів. Незважаючи на численні дослідження в галузі синонімії (Ю. Апресян, С. Бережан, В. Вілюман, В. Звєгінцев, С. Ульман та інші), не створено певної цілісної теорії синонімії. Тож актуальність роботи зумовлюється тим фактом, що комплексне дослідження феномена синонімії, зокрема вивчення її кореляцій, у пенітенціарній лексичній підсистемі сучасної англійської мови раніше не здійснювалося.

Мета статті полягає в дослідженні проблеми синонімічних кореляцій у пенітенціарній лексичній підсистемі сучасної англійської мови. Із поставленої мети випливає низка завдань, а саме: визначення провідних синонімічних рядів (далі – СР) і їхніх кількісно-якісних характеристик у межах антропоморфічної галузі пенітенціарної лексики; виявлення спільних і диференціальних ознак елементів, що утворюють СР, а також етимологічних основ синонімів, які входять у синонімічні ряди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спостереження й аналіз словникових статей, а також художніх, публіцистичних і наукових юридичних текстів дав змогу виявити групу синонімічних рядів у межах антропоморфічної галузі пенітенціарної лексичної підсистеми сучасної англійської мови.

Зупинімося на її окремих синонімічних рядах і проаналізуємо їх. Аналіз лексики кримінального жаргону сучасної англійської мови довів, що розгалужену синонімічну систему мають слова, які належать до донесень, «стукацтва», стеження й досить невисні в колі ув'язнених. Так, синонімічний ряд, який має лексичну домінуючу *an informer* (повідомлювач, інформатор) складається більше ніж із 20, переважно конотативно знижених елементів. Варто відзначити, що у слова *informer* є модифікатор *informat*, який тепер зустрічається в різноманітних типах тексту, у тому числі й у художніх: “the *informat* stated that the fugitive was known as John Schwartzer” [Hammet, p. 263].

Зупинімося на деяких синонімах цього ряду детальніше:

1) *Bogy* (від скандинавського *bogle* (гоблін, дух, привид)), у цьому випадку мова йде про повідомлювача, який перебуває на волі;

2) *burn artist*. Асоціативна основа цього вислову (виразу) залишається поки неясною, не беруться робити будь-які припущення й автори вже відомих словників сленгу; залишається тільки припустити, що це метафора: людина видає (виказує), тобто знищує, спалює інших;

3) *buzzman* – слово має досить чітке етимологічне пояснення: дієслово *buzz* означає «повідомити конфіденціальну інформацію, нашіптувати», у свою чергу, воно має паралелі зі значенням «дзиччати» (гудіти), тобто «швидко та багато говорити, молоти»;

4) *canary* – це слово є американізмом, його походження має вихідне поняття «співати, як канарка», тобто в переносному значенні «стукати, доносити»;

5) *checker* – ця лексема вважається за походженням американським жаргонізмом, який наближується до значення дієслова *to check* – контролювати, перевіряти;

6) *chocolate frog*, цей вислів поширений в Австралії, з'явився внаслідок римуння вислову *a dirty dog* (варіант *low dog*) → *a chocolate frog* і перебрав на себе весь семний набір початкового вислову, що означає “*informer*”;

7) *dime-dropper* – існує точка зору, яка видається нам достатньо переконливою, що слово пов'язане з поведінкою інформатора, який міг кинути монетку в телефон-автомат і викликати поліцію, тобто «настукати по телефону»; було також прийнято кидати монетку на тротуар (*to drop a dime*) як сигнал для поліції про те, що можна здійснити арешт;

8) *finger-man* – слово з'явилося унаслідок подвійного метонімічного переносу та проміжної метафоризації: *a finger* (палець) – *to finger* (вказувати пальцем – пер. наводити) – *a finger-man* (той, хто «наводить», тобто наводчик): “I think Marriot was a blackmailer of women”, I said. “And finger man for a jewel mob” [Chandler, p. 118].

У мові персонажів часто використовується модифікація *finger*: “They probably have another finger lined up, I said” [4, с. 150];

9) у слові *fink* і його модифікації *rat fink* актуалізується сема «зрада», воно й наближається до такого початкового значення, як «штрайбрехер». Слово *fink* досить часто зустрічається у творах класика американської детективної літератури Р. Чандлера:

He killed a nigger over on Central this morning because he wouldn't tell him where Velma was. Now he's looking for the fink that turned him up eight years ago [4, с. 31];

10) зооморфізм *fox*, завдяки метафоричному перенесенню, також набув значення “*informer*”, лексема підкреслює таку рису повідомлювача, як уміння «винухувати і стежити», що зазвичай приписується лисицям;

11) слово *geepo*, зафіксоване у словниках у 50-ті рр. XX ст., має нечітку мотивацію. Уперше воно було вжито в газеті “New

Yorker” у грудні 1951 р. Морісом Ліпс’юном. Скоріше за все це слово є перекрученим словом – перевертнем початкового *pigeon – geepo*, що досить-таки ясно з погляду так званого *pig Latin*, популярного серед ув’язнених;

12) слово *grass (grasser)* є британським жаргонізмом. Фактично, це скорочення слова *grassshopper* (коник-стрибунець), яке з’явилося у результаті досить поширеного в слензі процесу римізації: а *copper-grassshopper*. Надалі значення трансформувалося, і слово стало означати не поліцейського (*copper*), а *a copper’s nark*, тобто його повідомлювача. Саме в цьому значенні лексема й затвердилася у лексиконі представників андеграунда в 40-і рр. XX ст. Слово одержало «новий подих» у 70-і рр. XX ст., більше того, воно зазнало подальшої трансформації з боку журналістів: *suppergrass* – так тепер називається особливо цінний і важливий інформатор;

13) слово *nark* уживається насамперед у Великобританії. Лексема наближається до виразу *a copper’s nark*, про який уже йшла мова, що означає «поліцейський інформатор» і був поширений у XIX ст. Сама лексична одиниця *nark* є перекрученою формою циганського слова *nak*, що означає «ніс». У результаті метонімічного переносу лексема стала застосовуватися до людини, котра всюди сує свій ніс, усе винохує, а потім повідомляє «куди треба», тобто є донощиком;

14) *nightingale* – лексема має яскраво виражену мотивацію: у різних мовах світу інформаторів часто порівнюють зі співучими птахами, але всі ці слова набувають у вказаних значеннях пейоративного забарвлення;

15) ще одне слово, яке тісно поєднується із жаргонізмом *nark*, – іменник *Noah (Noah’s)* від повного виразу *Noah’s ark*. Тут ми маємо справу з типовим випадком реформованого сленгу. Вираз *Noah’s ark* – це рима слова *nark*, у результаті трансформації вказаний вираз десемантизувався, а потім перейняв на себе семантичну структуру слова *nark* з усіма його денотативними й конотативними значеннями. На сьогодні жаргонізм *Noah* зустрічається досить рідко;

16) *noser* – лексема особливого етимологічного коментаря не потребує: мається на увазі образ людини, яка всюди суне свого носа;

17) на зооморфічній основі базується жаргонізм “*rat*”. Справді, повідомлювач у чомусь нагадує щура, який усе винохує. Саме цьому слову із синонімічного ряду, який аналізується, надає перевагу Д. Хеммет: “He was a rat and he held out on the people he was ratting for” [6, с. 305];

18) слово *shiever* підкреслює в повідомлювача його подвійне життя, нещирість, підступність, схильність до обману. Напевно, лексема етимологічно пов’язана зі словом *shiv*, що означає в кримінальному жаргоні «ніж» і «штрикнути». Очевидно (явно), мається на увазі асоціація з ударом у спину, який донощик, у переносному значенні, завдає своїй жертві, повідомляючи про неї поліцію, тюремну владу й т. д.;

19) у протилежність попередньому слову а *singer* має ясну етимологічну основу: воно походить від дієслова “*to sing*” (наспівати, тобто в переносному значенні «наступати»);

20) у лексемі *skunk* підкреслюється ставлення до інформатора інших ув’язнених, так як у ній передусім актуалізується сема “*a mean and hateful person*”. Тут очевидна зоонімічна основа цього лексико-семантичного варіанта *skunk* (скунс чи смердючка) – це тварина, яка відома своїм неприємним запахом, за допомогою якого відлякує ворогів;

21) *sneak* – початкове значення «дитина-ябеда» надалі трансформувалося, у результаті генералізації значення лексема тепер перекладається і як «донощик»;

22) сленгізм *snitch* має модифікацію *snitcher*. Обидва елементи повністю збігаються в базовому значенні зі словом *informer*. Як уважають автори Словника сленга Венворта та Флекснера, спочатку ця лексема означала «наскаржитися вчителю чи начальникові», надалі слово поширилося у кримінальному середовищі. Однак Спієрс зазначає, що воно з’явилося безпосередньо у сфері андеграунда.

Т. Торн під час тлумачення цієї лексеми намагається дати свою етимологічну довідку. Він вважає, що слово означало «ніс», а його новий лексико-семантичний варіант з’явився тільки у XVIII ст. в результаті метонімічного переносу [8, с. 475]. У цьому значенні можна провести аналогію із походженням значення “*informer*” у слові *nark*, надалі в лексемі *Noah*.

У значенні, що цікавить нас, лексема широко використовується у США. Щоправда, воно за два століття дещо конкретизувалося і тепер так називають тільки тих повідомлювачів, які за свою працю одержують винагороду. На території Великобританії жаргонізм у цьому значенні поширення не набув;

23) іменник *snout* означає «інформатор, який одержує винагороду» (*a paid police informer*). І знову ми маємо справу з уже відомим метонімічним переносом, коли соматизм стає словом, яке означає людину, зайняту зазначеним видом. В основі цієї синекдохи знову виявляється жаргонне найменування носа (*snout*). Указане значення у слові з’явилося у період між двома світовими війнами;

24) слово *squealer* похідне від дієслова *to squeal* – «пищати», має достатньо широке розповсюдження серед ув’язнених, увійшло у кримінальний обіг у кінці XIX ст. У нашу вибірку із художнього тексту потрапив модернізований варіант – *a squeal*: “Brody: Oh, Jim, this is your squeal (To Sims). This is Detective McLeod, Mr. Sims” [7, с. 322];

25) ще один досить поширений сленговий вислів *a stool pigeon* має скорочені модифікації *a stoolie* і *a stool*: у цьому випадку підкреслюється та роль, яка відводиться донощику. Він, подібно прив’язаним до сидіння голубам, є своєрідною приманкою для інших голубів, тобто в переносному значенні – приманкою для інших ув’язнених, наприклад: “The game was just breaking up when I got there, and none of the players, including a couple of reliable stools, had seen Eddie all night” [5, с. 113];

26) у значенні «підсадна качка» використовується і слово *bogus*, а також словосполучення, зафіксоване в цьому значенні, щоправда, тільки в словнику А. Мамуляна;

27) *tattletale* – тісно пов’язане зі значенням словом *tattler* – тріпло, пятакало;

28) слово *tent* означає «інформатор серед ув’язнених», називається він так, оскільки працює під прикриттям адміністрації виправного закладу. Це типовий випадок метонімічного перенесення;

29) жаргонізм *tipper* походить від дієслова *to tip off*, що означає “*to inform, to forewarn*”. У слові підкреслюється, що донощик «указує, наводить на потрібну людину, обережно натякаючи на те, що перед вами злочинець»;

30) лексема *tout* зі значенням «інформатор» набула особливого розповсюдження в Північній Ірландії, в Англії вона сприймається переважно як архаїзм. Саме слово походить від середньоанглійського дієслова *tuten*, що означало «підглядати» (*to peer or to peep*);

31) ще один жаргонізм *weasel* – зооморфізм, у загальноживаному значенні лексема означає «горностай» чи «ласка», а також може стосуватися інших тварин із сімейства куниць. У тюремному жаргоні це слово означає «донощик» але використовується воно передусім щодо худих чоловіків невисокого зросту, схожих на вищезгадану тварину своїм зовнішнім виглядом;

32) у слові *wrong* достатньо чітко простежується сема, яка підкреслює порушення «кримінального етикету». Лексема вказує на те, що ця особа діє не «за поняттями», не за «чесними» правилами кримінального світу, що арештований «закладає» своїх товаришів;

33) *whistle-blower* – дослівно «свистун», лексема має достатньо визначену мотивацію, порівняймо із російським «свистіти» (повідомляти, інформувати);

34) *yodeler* – утворено від дієслова *yodel*, яке означає тірольський спів;

35) нарешті, слово *zuch*, очевидно, пов'язане з німецьким дієсловом *suchen* (шукати), що з'явилося в американському тюремному жаргоні в 40-і рр. ХХ ст.

Існує й жаргонне найменування для повідомлювачів-жінок (*woman informer*), це вислів *a tall sister*. У російській «блатній» мові йому відповідає слово «свистулька».

Висновки. Дослідження засвідчило, що синонімічні ряди антропоморфічної групи відзначаються досить великою довжиною. Середня кількість елементів тут становить 6–7. Найдовший синонімічний ряд у цій зоні пенітенціарної лексики утворюють лексеми та лексикалізовані словосполучення із гіперсемантичною домінантою *informer*. Вона нараховує не менше ніж 15 елементів, при цьому синонімічні ряди цієї групи переважно подані елементами зниженої стилістичної зони: *fink, geepo, grass, shiever, squealer, trout* тощо. Етимологічна основа багатьох із цих лексем досить прозора: найчастіше це метонімічне або метафоричне перенесення. При цьому багато елементів ряду мають зооморфічну асоціативну основу: *canary, rat, skunk, weasel* тощо. Природно, що всі ці лексеми та лексикалізовані словосполучення мають яскраво виражене пейоративне забарвлення, оскільки виникли в середовищі ув'язнених або заарештованих.

Література:

1. Мамулян А.С. Англо-русский полный юридический словарь / А.С. Мамулян, С.Ю. Кашкин. – М., 1993. – 400 с.
2. Бережан С.Г. К семасиологической интерпретации явления синонимии / С.Г. Бережан // Лексическая синонимия. – М. : Наука, 1967. – С. 46–47.
3. Іщенко Н.Г. До питання синонімії як універсального мовного явища / Н.Г. Іщенко // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2000. – № 4. – С. 195–199.
4. Chandler R. Farewell, My Lovely / R. Chandler // Chandler: Selection Prose. – М. : Raduga, 1983. – Р. 9–220.
5. Craig J. The Late Unlamented / J. Craig // Baker's Dozen. – М. : V. Sch., 1979. – Р. 99–117.
6. Hammett D. The Thin Man / D. Hammett // Hammett D. Selected Detective Prose / D. Hammett. – М. : Raduga, 1985. – Р. 201–377.
7. Kingsley S. Detective Story / S. Kingsley // The Best American Plays. – V. 3. – N.-Y. : Crown, 1997. – Р. 317–364.
8. Thorne T. Dictionary of Modern Slang / T. Thorn. – М. : Вече, Персей, 1996. – 592 с.
9. Wentnorfh H. Dictionary of American Slang / H. Wentnorfh, S. Flexner. – N.-Y. : Thomas Y. Cronwell, 1975. – 766 p.

Митина Е. М. Синонимические взаимоотношения в рамках антропоморфической сферы пенитенциарной подсистемы (на материале английского языка)

Аннотация. Статья посвящена такому филологическому явлению, как синонимия в антропоморфической сфере пенитенциарной лексической подсистемы современного английского языка. Автор исследует этимологию выбранных лексических единиц, анализирует среднее число элементов так называемой «синонимической цепочки».

Ключевые слова: синоним, пенитенциарный, синонимический ряд, антропоморфический.

Mitina E. Synonymous correlations within the anthropomorphic sphere of penitentiary subsystem (English language)

Summary. The article focuses on the synonym phenomenon in anthropomorphic sphere of English penitentiary lexical subsystem. The author examines the etymology of the lexical units, the length of synonymic chain in pointed area.

Key words: synonym, penitentiary, synonymic chain, anthropomorphic.